HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a noua)

5 iunie 2025*

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Articolele 3, 5 și 7 și punctul 1 litera (e) din anexă – Contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată – Clauză care impune o penalitate contractuală în caz de neplată – Caracterul proporțional al cuantumului penalității – Caracterul clar și inteligibil al clauzelor – Directiva (UE) 2019/944 – Inaplicabilitate”

În cauza C-749/23,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Okresní soud v Teplicích (Tribunalul Districtual din Teplice, Republica Cehă), prin decizia din 14 septembrie 2023, primită de Curte la 20 noiembrie 2023, în procedura

innogy Energie s.r.o.

împotriva

QS,

CURTEA (Camera a noua),

compusă din domnul N. Jääskinen (raportor), președinte de cameră, domnul A. Arabadjiev și doamna R. Frendo, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru innogy Energie, s.r.o., de P. Dub, advokát;

– pentru guvernul finlandez, de H. Leppo, în calitate de agent;

– pentru Comisia Europeană, de P. Kienapfel și P. Ondrůšek, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatei generale,

* Limba de procedură: ceha.

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea, pe de o parte, a articolelor 3, 5 și 7 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială 15/vol. 2, p. 273), precum și a punctului 1 litera (e) din anexa la această directivă și, pe de altă parte, a articolului 12 alineatul (3) din Directiva (UE) 2019/944 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iunie 2019 privind normele comune pentru piața internă de energie electrică și de modificare a Directivei 2012/27/UE (JO 2019, L 158, p. 125).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între innogy Energie s.r.o., o societate de furnizare a energiei, pe de o parte, și QS, un consumator, pe de altă parte, în legătură cu o cerere a respectivei societăți având ca obiect plata unei penalități în temeiul unei clauze din contractul de furnizare de eneegie electrică încheiat cu acesta.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 93/13

3 Articolul 3 din Directiva 93/13 prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

(3) Anexa conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive.”

4 Articolul 4 din această directivă prevede la alineatul (1):

„Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.”

5 Potrivit articolului 5 din directiva menționată:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. […]”

6 Articolul 7 din aceeași directivă prevede la alineatul (1):

„Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori.”

7 Anexa la Directiva 93/13 este intitulată „Clauzele menționate la articolul 3 alineatul (3)”. Punctul 1 litera (e) din această anexă are următorul cuprins:

„Clauzele care au ca obiect sau ca efect:

[…]

(e) solicitarea de la orice consumator care nu și-a îndeplinit obligația să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație”.

Directiva 2019/944

8 Articolul 12 din Directiva 2019/944, intitulat „Dreptul de a schimba furnizorul și norme referitoare la comisioanele pentru schimbare”, prevede:

„(1) Schimbarea furnizorului sau a participantului la piață implicat în agregare se realizează în cel mai scurt timp posibil. Statele membre se asigură că un client care dorește să schimbe furnizorii sau participanții la piață implicați în agregare, cu respectarea condițiilor contractuale, are dreptul la o astfel de schimbare în termen de cel mult trei săptămâni de la data solicitării. Nu mai târziu de 2026, procesul tehnic de schimbare a furnizorului nu trebuie să dureze mai mult de 24 ore și trebuie să fie posibil în orice zi lucrătoare.

(2) Statele membre se asigură că cel puțin clienților casnici și întreprinderilor mici nu li se impune niciun comision pentru schimbare.

(3) Prin derogare de la alineatul (2), statele membre pot permite furnizorilor sau participanților la piață implicați în agregare să perceapă comisioane de încetare a contractului clienților care reziliază de bună voie contractele de furnizare a energiei electrice pe durată determinată cu prețuri fixe înainte de ajungerea la termen a acestora, cu condiția ca aceste comisioane să facă parte dintr-un contract pe care clientul l-a încheiat de bună voie și să fie comunicate clar clientului înainte încheierea contractului. Astfel de comisioane trebuie să fie proporționale și nu depășesc pierderile economice directe cauzate de client furnizorului sau participantului la piață implicat în agregare prin încetarea contractului, inclusiv costurile oricăror pachete de investiții sau de servicii deja furnizate clientului în cadrul respectivului contract. Sarcina probei cu privire la pierderile economice directe aparține furnizorului sau participantului la piață implicat în agregare, iar admisibilitatea comisioanelor de încetare a contractului este monitorizată de autoritatea de reglementare sau de o altă autoritate națională competentă.”

9 Articolul 71 din Directiva 2019/944, intitulat „Transpunere”, prevede la alineatul (1):

„Statele membre asigură intrarea în vigoare a actelor cu putere de lege și a actelor administrative necesare pentru a se conforma […] articolelor 11-24 […] până la 31 decembrie 2020.”

Dreptul ceh

Legea nr. 89/2012 privind Codul civil

10 Articolul 1811 din zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Legea nr. 89/2012 privind Codul civil) prevede la alineatul 1:

„Orice comunicare către consumator trebuie să fie făcută de profesionist în mod clar și inteligibil, în limba în care este încheiat contractul.”

11 Articolul 2048 din această lege prevede la alineatul 1:

„Dacă părțile prevăd, în cazul încălcării unei obligații contractuale, o penalitate contractuală într-un anumit cuantum sau modalitățile de stabilire a cuantumului penalității contractuale, creditorul poate solicita penalitatea contractuală, fără a se ține seama de aspectul dacă încălcarea obligației garantate [prin penalitatea contractuală] i-a cauzat un prejudiciu. O penalitate contractuală poate fi convenită și într-o altă formă decât pecuniară.”

Legea nr. 458/2000 privind energia

12 Articolul 28 din zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon (Legea nr. 458/2000 privind energia) prevede la alineatul 1 litera e) și la alineatul 2 litera l):

„1. Clientul are dreptul:

[…]

e) să aleagă și să schimbe furnizorul de energie electrică în mod gratuit;

[…]

2. Clientul este obligat:

[…]

l) atunci când își exercită dreptul de a-și alege furnizorul în temeiul alineatului 1 litera e), să respecte durata convenită a preavizului în cazul unui contract pe durată nedeterminată.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

13 La 24 ianuarie 2020, QS și innogy Energie au încheiat un contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată pentru nevoi casnice care prevedea un preț al energiei electrice, garantat pe toată durata contractului, mai mic decât cel practicat în cadrul contractelor de furnizare a energiei electrice pe durată nedeterminată.

14 Acest contract de adeziune, care corespundea unui formular electronic prestabilit care cuprindea două pagini, prevedea plata unor sume lunare în cuantum de 1 200 de coroane cehe (CZK) (aproximativ 48 de euro) pentru un consum prevăzut de 1,8 MWh/an. Pe prima pagină a contractului, în partea intitulată „Încheierea și durata contractului”, se menționa că acesta era încheiat pe o durată determinată de 30 de luni, corespunzătoare „[duratei] de bază”, și că nu putea fi reziliat anticipat în această perioadă.

15 În plus, acest contract prevedea, în partea intitulată „Alte clauze” care figura pe prima pagină, că clientul era obligat să acorde innogy Energie, fără întârzieri nejustificate, concursul său la punerea în aplicare a contractului și în special să nu aibă comportamente juridice sau de altă natură care să împiedice executarea unui astfel de angajament, cu excepția celor pentru care era autorizat prin lege. În cazul încălcării acestei obligații, contractul menționat prevedea o clauză potrivit căreia clientul era obligat să plătească innogy Energie o penalitate de 3 000 CZK (aproximativ 120 de euro). De asemenea, printre altele, în cazul unei încălcări repetate a obligației de plată a prețului energiei electrice, se putea solicita clientului o penalitate contractuală care includea o eventuală despăgubire pentru prejudiciul suferit de innogy Energie ca urmare a neprelevării energiei electrice convenite. Această penalitate corespundea unei sume de 400 CZK (aproximativ 16 euro) pentru fiecare lună calendaristică următoare datei rezilierii contractului sau suspendării furnizării de energie electrică până la expirarea duratei acestuia.

16 Contractul încheiat între QS și innogy Energie a fost completat de angajații acestei societăți pe cale electronică. QS a avut posibilitatea de a-l vizualiza pe ecranul unui computer înainte de a-l semna cu ajutorul unei tablete digitale. Contractul final semnat a fost trimis prin e-mail clientului, care putea solicita o versiune pe suport hârtie în orice etapă a negocierii.

17 Prin scrisoarea din 21 iulie 2020, innogy Energie l-a invitat pe QS să plătească sumele de 1 200 CZK (aproximativ 48 euro) pentru luna iunie și luna iulie 2020. Ca urmare a neexecutării obligației lui QS de a plăti în mod corespunzător prețul energiei electrice, această societate a pus capăt, la 11 septembrie 2020, în conformitate cu legea națională aplicabilă, furnizării de energie electrică către QS și ulterior, prin scrisoarea din 13 septembrie 2020, i-a solicitat acestuia, cu titlu de penalitate contractuală, plata cel târziu la 23 septembrie 2020 a sumei de 8 800 CZK (aproximativ 360 de euro), adică 400 CZK (aproximativ 16 euro) pentru fiecare dintre cele 22 de luni rămase până la încetarea contractului prevăzut inițial. QS a efectuat o plată parțială în cuantum de 2 190,34 CZK (aproximativ 90 de euro). Prin scrisoarea din 23 septembrie 2020, innogy Energie a reziliat contractul încheiat cu acesta din urmă pentru motivul că, în pofida unor puneri în întârziere repetate, acesta nu achitase sumele datorate în temeiul acestui contract. Societatea menționată a întocmit de asemenea un decont final care menționa un excedent perceput, pentru perioada cuprinsă între 4 februarie 2020 și 11 septembrie 2020, în cuantum de 316,36 CZK (aproximativ 12 euro).

18 În acest context, innogy Energie a introdus o acțiune la Okresní soud v Teplicích (Tribunalul Districtual din Teplice, Republica Cehă), care este instanța de trimitere, pentru a obține obligarea lui QS, în temeiul clauzei care prevede această penalitate, la plata sumei de 6 609,66 CZK (aproximativ 270 de euro), și anume suma rămasă datorată cu titlu de penalitate menționată.

19 Instanța de trimitere amintește mai întâi că, sub imperiul reglementării naționale privind clauzele abuzive în vigoare înainte de 1 ianuarie 2014, Ústavní soud (Curtea Constituțională, Republica Cehă) a constatat că, pentru ca o clauză care stabilește o penalitate contractuală să nu fie considerată abuzivă, ea trebuie să facă parte din însuși textul contractului încheiat cu un consumator, să fie suficient de lizibilă, de clară și prezentată în mod logic pentru ca consumatorul mediu să o poată înțelege, precum și să aibă o dimensiune suficientă a caracterelor și să nu fie inserată într-o secțiune a acestui contract care să poată da impresia respectivului consumator că este vorba despre o clauză accesorie.

20 Ea arată, în continuare, că innogy Energie a utilizat un mod de inserare a clauzelor penale în contract care a determinat-o să ridice problema dacă sunt îndeplinite cerințele de transparență prevăzute la articolul 5 din Directiva 93/13. Ea face referire în special la amplasarea clauzei în discuție în litigiul principal pe prima pagină a contractului, în secțiunea intitulată „Alte clauze”, cu alte cuvinte în partea din contract care nu cuprindea nicio clauză care să fi făcut obiectul unei negocieri individuale, spre deosebire de cele care figurau pe a doua pagină a acestui contract. Instanța de trimitere are îndoieli cu privire la conformitatea acestei clauze cu normele dreptului Uniunii în materie de protecție a consumatorilor, în măsura în care figurează pe o pagină a unui contract de adeziune care nu trebuie completată, ceea ce o face mai puțin vizibilă pentru client.

21 Această instanță observă că, într-un caz în care contractul încetează din cauza nerespectării de către client a obligațiilor sale pecuniare, innogy Energie aplică o penalitate contractuală în cuantum de 400 CZK (aproximativ 16 euro) pe lună, pentru toate lunile în cursul cărora prelevarea prevăzută de contractul pe durată determinată nu a avut loc, fără să existe o obligație a acestei societăți de a demonstra cuantumul pierderii economice directe reale suferite. În schimb, în cazul în care contractul este reziliat de consumator ca urmare a schimbării furnizorului pe durata angajamentului său, furnizorul ar avea dreptul la o despăgubire, prevăzută de penalitatea contractuală, până la concurența pierderii economice suferite, pe care furnizorul trebuie să o demonstreze.

22 În sfârșit, aceasta subliniază că, în cauza principală, nu există întârzieri în ceea ce privește prețul care trebuia plătit pentru furnizarea de energie, ci există, dimpotrivă, un excedent față de innogy Energie, deși QS nu a plătit cel puțin două sume lunare în cuantum de 1 200 CZK (aproximativ 48 de euro).

23 În aceste condiții, Okresní soud v Teplicích (Tribunalul Districtual din Teplice) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Sensul și finalitatea [Directivei 93/13] se opun ca articolul 3 din această directivă coroborat cu [punctul] 1 litera (e) din anexa la [directiva menționată] [și] coroborat cu articolul 5 privind clauzele scrise redactate în mod clar și inteligibil, precum și cu principiul efectivității prevăzut la articolul 7 din aceeași directivă, să fie interpretat în sensul că o penalitate contractuală cuprinsă într-un contract de adeziune, în partea intitulată «Alte clauze» care figurează pe pagina 1/2 (prima pagină a contractului), deși această «primă» pagină (cu încălcarea practicii obișnuite în materia contractelor încheiate cu consumatorii) nu menționează nicio informație de identificare a părților, nimic nu trebuie completat fizic, iar

penalitatea contractuală este inserată în secțiunea intitulată «Alte clauze», ceea ce lasă să se înțeleagă că este vorba despre o clauză minoră, este considerată ca fiind un element legal îndeplinit al contractului scris încheiat între consumator și furnizorul [de energie electrică], dat fiind că i se poate cere consumatorului să ia cunoștință în mod corespunzător de această pagină a contractului din moment ce a doua pagină a contractului (2/2), care este în practică completată și semnată, conține o informare suficientă cu privire la faptul că este vorba despre a doua pagină a contractului tocmai prin mențiunea 2/2[?]

2) Sensul și finalitatea [Directivei 93/13] se opun interpretării articolului 3 din aceasta coroborat cu [punctul] 1 litera (e) din anexa la această directivă și/sau coroborat cu articolul 12 alineatul (3) din [Directiva 2019/944] în sensul că, în cazul în care furnizorul [de energie electrică] reziliază un contract de furnizare a energiei pe durată determinată cu preț fix ca urmare a încălcării unei obligații a consumatorului, nu este determinant cuantumul pierderii economice directe reale suferite de furnizor ca urmare a rezilierii anticipate a contractului încheiat cu consumatorul?"

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la admisibilitatea celei de a doua întrebări

24 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 din Directiva 93/13 coroborat cu punctul 1 litera (e) din anexa la aceasta „și/sau" cu articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2019/944 trebuie interpretat în sensul că, în cazul rezilierii anticipate de către un furnizor a unui contract de furnizare a energiei electrice cu preț fix și pe durată determinată ca urmare a neîndeplinirii de către consumator a obligațiilor sale contractuale și a aplicării unei penalități contractuale care acoperă pierderea economică directă suferită de furnizor ca urmare a rezilierii menționate, acesta din urmă este obligat să dovedească realitatea acestei pierderi.

25 innogy Energie exprimă îndoieli cu privire la admisibilitatea celei de a doua întrebări preliminare întrucât face referire la articolul 12 alineatul (3) din Directiva 2019/944, în măsura în care această dispoziție nu fusese încă transpusă pe deplin în dreptul ceh la momentul încheierii și al rezilierii contractului în discuție în litigiul principal și, prin urmare, este lipsită de orice pertinență în prezenta cauză.

26 Trebuie amintit că o normă nouă de drept se aplică începând de la intrarea în vigoare a actului care o instituie și că, deși aceasta nu se aplică situațiilor juridice născute și care au devenit definitive sub imperiul legii vechi, ea se aplică efectelor viitoare ale acestora, precum și situațiilor juridice noi. Soluția este diferită, sub rezerva respectării principiului neretroactivității actelor juridice, numai dacă noua normă este însoțită de dispoziții speciale care stabilesc în mod specific condițiile de aplicare în timp a acesteia [Hotărârea din 13 iulie 2023, Banco Santander (Referire la un indice oficial), C-265/22, EU:C:2023:578, punctul 37 și jurisprudența citată].

27 Astfel, în ceea ce privește în special directivele, ca regulă generală, numai situațiile juridice împlinite după expirarea termenului de transpunere a unei directive intră, *ratione temporis*, în domeniul de aplicare al directivei respective [Hotărârea din 13 iulie 2023, Banco Santander (Referire la un indice oficial), C-265/22, EU:C:2023:578, punctul 38 și jurisprudența citată].

28 Conform articolului 71 din Directiva 2019/944, statele membre trebuiau să fi adoptat și să fi publicat până la 31 decembrie 2020 dispozițiile necesare pentru a se conforma, printre altele, articolului 12 din această directivă. Din dosarul de care dispune Curtea reiese că reglementarea cehă de transpunere a directivei menționate, și anume versiunea modificată a Legii nr. 458/2000 privind energia, a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2022. Or, rezultă de asemenea din acest dosar că contractul de furnizare a energiei electrice în discuție în litigiul principal a fost încheiat la 24 ianuarie 2020 și a fost reziliat de innogy Energie la 23 septembrie 2020, la zece zile după cererea sa de plată a penalității contractuale, și anume înainte de expirarea termenului de transpunere a articolului 12 din Directiva 2019/944.

29 Rezultă că Directiva 2019/944 nu era aplicabilă nici la data încheierii și nici la data rezilierii contractului în discuție în litigiul principal.

30 Având în vedere considerațiile care precedă, interpretarea articolului 12 alineatul (3) din Directiva 2019/944 nu are legătură cu soluționarea litigiului principal, astfel încât a doua întrebare preliminară este inadmisibilă în măsura în care privește interpretarea acestei dispoziții.

Cu privire la fond

31 Prin intermediul celor două întrebări preliminare, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă, în primul rând, articolul 3 alineatul (1) și articolul 5 din Directiva 93/13 coroborate cu punctul 1 litera (e) din anexa la aceasta și cu articolul 7 din directiva menționată trebuie interpretate în sensul că o clauză a unui contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată și cu preț fix care permite furnizorului care l-a reziliat, înainte de scadența acestuia, pentru motivul neplății de către consumator, să aplice în mod automat o penalitate forfetară acestuia din urmă, independent de pierderea economică directă suferită efectiv de respectivul furnizor, poate prezenta un caracter abuziv și, în al doilea rând, dacă această clauză, prin structura și prin amplasarea sa în contractul menționat și prin circumstanțele care însoțesc încheierea acestuia din urmă, prin mijloace electronice, îndeplinește cerințele de transparență prevăzute la articolul 5 din Directiva 93/13.

32 În primul rând, trebuie arătat că, potrivit articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, o clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

33 Astfel cum prevede articolul 3 alineatul (3) din Directiva 93/13, anexa la această directivă conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive. Printre clauzele care sunt enumerate în această anexă figurează printre altele, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 1 litera (e) din anexa menționată, cele care au ca obiect sau ca efect „solicitarea de la orice consumator care nu și-a îndeplinit obligația să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație”.

34 Chiar dacă caracterul abuziv al unei clauze în litigiu nu poate fi stabilit în mod automat numai pe baza conținutului anexei respective, acesta din urmă constituie totuși un element esențial pe care se poate întemeia aprecierea instanței competente cu privire la caracterul abuziv al acestei clauze (Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punctul 26 și jurisprudența citată).

35 Rezultă că revine instanței naționale sarcina de a aprecia caracterul abuziv al unei clauze contractuale în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13. În cadrul acestei aprecieri, revine instanței menționate sarcina să evalueze, având în vedere ansamblul circumstanțelor cauzei, într-o primă etapă, posibila nerespectare a cerinței de bună-credință și, într-o a doua etapă, existența unui eventual dezechilibru semnificativ în detrimentul consumatorului, în sensul acestei din urmă dispoziții (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 octombrie 2019, Kiss și CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punctul 49, precum și jurisprudența citată).

36 Instanța de trimitere va trebui, așadar, să examineze dacă clauza în discuție în litigiul principal, pe de o parte, respectă cerința de bună-credință impusă și, pe de altă parte, dacă există un dezechilibru semnificativ în detrimentul consumatorului și, mai precis, dacă despăgubirea forfetară prevăzută de această clauză este disproporționat de mare în sensul punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13.

37 În ceea ce privește împrejurările în care un astfel de dezechilibru este creat „în contradicție cu cerința de bună-credință”, este important să se amintească faptul că, având în vedere al șaisprezecelea considerent al Directivei 93/13, instanța națională trebuie să verifice în acest scop dacă profesionistul, acționând în mod corect și echitabil față de consumator, se putea aștepta în mod rezonabil ca acesta din urmă să accepte o asemenea clauză în urma unei negocieri individuale (Hotărârea din 26 ianuarie 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punctul 60 și jurisprudența citată).

38 În cadrul acestei examinări, reiese din jurisprudența Curții că trebuie să se țină seama printre altele de normele aplicabile în dreptul național în lipsa unui acord între părți în acest sens, instanța națională putând fi astfel determinată să evalueze, în cadrul unei analize comparative, dacă și, eventual, în ce măsură contractul îl plasează pe consumator într-o situație juridică mai puțin favorabilă în raport cu cea prevăzută de dreptul național în vigoare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 ianuarie 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punctul 59 și jurisprudența citată).

39 Instanța de trimitere va trebui de asemenea să verifice dacă cuantumul penalității contractuale în discuție în litigiul principal este de natură să garanteze realizarea obiectivelor pe care le urmărește și că nu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea acestora (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 martie 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punctul 74).

40 Trebuie să se amintească faptul că articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13 precizează că aprecierea caracterului abuziv al unei clauze contractuale se efectuează luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele respectivului contract sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

41 Curtea a statuat că clauzele contractuale care par să instituie sancțiuni automate și disproporționate în raport cu natura eventualei neîndepliniri a obligațiilor de către consumator ar trebui să poată fi declarate abuzive în temeiul articolului 3 alineatul (3) din Directiva 93/13 coroborat cu punctul 1 litera (e) din anexa la aceasta (a se vedea în acest sens Ordonanța din 24 octombrie 2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, punctul 59).

42 Or, din decizia de trimitere reiese că penalitatea contractuală de 400 CZK (aproximativ 16 euro) a fost aplicată lui QS ca urmare a neplății a două sume lunare în cuantum de 1 200 de coroane cehe (CZK) (aproximativ 48 de euro), pentru fiecare lună ulterioară încetării furnizării de energie elec-

trică și pentru întreaga durată rămasă a contractului stabilită inițial la 30 luni. Această penalitate poate constitui, așadar, o sancțiune automată și „disproporționat de mare” în sensul punctului 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13 și al jurisprudenței Curții menționate la punctul 41 din prezenta hotărâre, aspect a cărui stabilire este de competența instanței de trimitere.

43 Această instanță va trebui să verifice de asemenea, cu ocazia respectivei examinări, dacă cuantumul penalității menționate este de natură să garanteze realizarea obiectivelor pe care le urmărește și nu depășește ceea ce este necesar pentru a le atinge în sensul jurisprudenței citate la punctul 39 din prezenta hotărâre. În special, trebuie arătat, pe de o parte, că penalitatea în discuție în litigiul principal rezultă dintr-o clauză inserată într-un contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată pentru nevoi casnice care prevede un preț al energiei electrice, garantat pe toată durata contractului, inferior celui practicat în cadrul contractelor de furnizare a energiei electrice pe durată nedeterminată. Această clauză pare să aibă astfel ca obiectiv remedierea eventualelor daune cauzate furnizorului care rezultă din neprelevarea energiei convenite pentru client, cumpărată în avans de furnizor pentru client pe piețe angro volatile, în cadrul contractelor pe durată determinată, pe toată durata convenită a contractului. Pe de altă parte, instanța de trimitere ar trebui să țină seama de faptul că decontul final întocmit de furnizor menționează o plată excedentară, chiar dacă QS nu plătise cele două sume lunare datorate.

44 În al doilea rând, în ceea ce privește cerința transparenței, care figurează la articolul 5 din Directiva 93/13 și care prevede că clauzele contractuale scrise trebuie „întotdeauna” să fie redactate în mod clar și inteligibil, trebuie amintit că această cerință constituie unul dintre elementele care trebuie luate în considerare în cadrul aprecierii caracterului abuziv al acestei clauze. Cu toate acestea, din articolul 4 alineatul (2) din directiva menționată rezultă că împrejurarea că o clauză nu este redactată în mod clar și inteligibil nu este, în sine, de natură să îi confere un caracter abuziv [a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 iulie 2023, Banco Santander (Referire la un indice oficial), C-265/22, EU:C:2023:578, punctul 66].

45 Cerința menționată nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al acestor clauze pe plan formal și gramatical. Astfel, în măsura în care sistemul de protecție pus în aplicare prin această directivă se întemeiază pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de profesionist în ceea ce privește, printre altele, nivelul de informare, cerința redactării clare și inteligibile a clauzelor contractuale și, în consecință, a transparenței, prevăzută de directiva menționată, trebuie înțeleasă în mod extensiv [Hotărârea din 16 martie 2023, Caixabank (Comision de acordare a împrumutului), C-565/21, EU:C:2023:212, punctul 30].

46 Prin urmare, cerința potrivit căreia o clauză contractuală trebuie redactată în mod clar și inteligibil trebuie înțeleasă ca impunând și ca contractul să expună în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă clauza respectivă, precum și, dacă este cazul, relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât acest consumator să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc ș.a., C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 45, precum și jurisprudența citată).

47 Această chestiune trebuie examinată de instanța de trimitere având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, printre care figurează publicitatea și informațiile comunicate de furnizor în cadrul negocierii contractului în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc ș.a., C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 46, precum și jurisprudența citată).

48 Mai precis, pentru un consumator, informarea, înaintea încheierii contractului, cu privire la condițiile contractuale și la consecințele respectivei încheieri este de o importanță fundamentală, întrucât tocmai pe baza acestei informări consumatorul va decide dacă dorește să se oblige contractual față de un profesionist prin aderarea la condițiile redactate în prealabil de acesta (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc ș.a., C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 48, precum și jurisprudența citată).

49 Pentru a stabili dacă o clauză contractuală este clară și inteligibilă, trebuie să se țină seama și de nivelul de atenție care poate fi așteptat, în privința unei astfel de clauze, de la un consumator mediu normal informat și suficient de atent și de avizat [Hotărârea din 16 martie 2023, Caixabank (Comision de acordare a împrumutului), C-565/21, EU:C:2023:212, punctul 44].

50 Mai trebuie arătat că amplasarea și structura unei clauze contractuale precum cea în discuție în litigiul principal permit să se stabilească dacă aceasta constituie un element important al contractului, în măsura în care aceste elemente oferă consumatorului posibilitatea de a evalua consecințele economice care decurg pentru el din această clauză [a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 martie 2023, Caixabank (Comision de acordare a împrumutului), C-565/21, EU:C:2023:212, punctul 46].

51 Având în vedere considerațiile menționate la punctele 44-50 din prezenta hotărâre, va reveni instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă clauza care prevede penalitatea contractuală îndeplinește cerințele de transparență prevăzute la articolul 5 din Directiva 93/13.

52 În speță, în ceea ce privește, *primo*, împrejurările care însoțesc încheierea contractului de furnizare a energiei electrice, din dosarul de care dispune Curtea reiese că acest contract corespunde unui formular prestabilit în format electronic, QS având posibilitatea de a solicita o tipărire a acestuia, în orice stadiu al negocierii. Or, trebuie arătat, astfel cum reiese din cererea de decizie preliminară, că respectivul contract a fost completat nu de consumator, ci de angajații societății cocontractante care au controlat formalizarea acestuia pe parcursul întregii etape de negociere. Rezultă de asemenea că QS pare să fi consultat contractul în cauză numai prin intermediul ecranului unui computer înainte de a-l semna cu ajutorul unei tablete digitale. În aceste împrejurări, sub rezerva aprecierilor care trebuie efectuate de instanța de trimitere, este necesar să se arate că nu este cert că consumatorul a avut posibilitatea de a lua cunoștință suficient de conținutul și de funcționarea clauzei în discuție în litigiul principal în sensul jurisprudenței citate anterior la punctul 48 din prezenta hotărâre.

53 *Secundo*, trebuie arătat că dosarul de care dispune Curtea nu conține precizări cu privire la informarea furnizată de innogy Energie înainte de încheierea contractului cu privire la condițiile contractuale și la consecințele acestei încheieri.

54 În ceea ce privește, *tertio*, amplasarea specială și structura clauzei în discuție în litigiul principal, care nu a făcut obiectul niciunei negocieri individuale, din decizia de trimitere reiese că aceasta figurează pe prima pagină a unui contract de adeziune care corespunde unui formular prestabilit de două pagini. Or, în măsura în care contractul a fost încheiat pe cale electronică, prin intermediul unui calculator, și navigarea în textul acestui contract a fost asigurată de angajații societății innogy Energie, se pare că QS nu dispunea decât de o posibilitate limitată de a avea acces la întregul document. Astfel, rezultă că această clauză, deși plasată pe prima pagină, putea trece neobservată sau putea să nu îi rețină atenția lui QS în același mod ca informațiile sub care figurează semnătura sa. Într-adevăr, a doua pagină a acestui contract, care este singura care a făcut obiectul unei completări de către angajații menționați și care a fost semnată de QS, se

limitează să menționeze toate clauzele individuale. Trebuie arătat de asemenea că clauza în discuție în litigiul principal a fost inserată în secțiunea intitulată „Alte clauze” a contractului menționat, ceea ce ar putea lăsa să se înțeleagă că este vorba despre o dispoziție de importanță mai redusă.

55 În aceste condiții, revine instanței de trimitere sarcina de a examina dacă contractul în discuție în litigiul principal este suficient de lizibil, de clar și dacă a fost prezentat în mod logic pentru ca consumatorul mediu, normal informat, suficient de atent și de avizat, să poată lua cunoștință de clauzele contractuale și în special dacă introducerea clauzei care prevede penalitatea într-o secțiune specifică a contractului menționat este de natură să lase impresia consumatorului că este vorba despre o clauză accesorie.

56 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă instanței de trimitere că articolul 3 alineatul (1) și articolul 5 din Directiva 93/13 coroborate cu punctul 1 litera (e) din anexa la aceasta și cu articolul 7 din această directivă trebuie interpretate în sensul că o clauză a unui contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată și cu preț fix care permite furnizorului care l-a reziliat, înainte de scadența acestuia, pentru motivul neplății de către consumator, să aplice în mod automat o penalitate forfetară acestuia din urmă, independent de pierderea economică directă suferită efectiv de respectivul furnizor, poate prezenta un caracter abuziv. Această clauză îndeplinește cerințele de transparență prevăzute la articolul 5 din Directiva 93/13 dacă structura și amplasarea clauzei menționate în contract, precum și împrejurările care însoțesc încheierea prin mijloace electronice a acestuia din urmă, inclusiv informațiile pe care profesionistul le-a furnizat consumatorului, sunt de natură să permită unui consumator mediu normal informat și suficient de atent și de avizat să ia cunoștință de conținutul și de funcționarea clauzei care îi impune plata unei penalități forfetare și să evalueze consecințele economice care decurg pentru el din aceasta.

Cu privire la cheltuielile de judecată

57 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a noua) declară:

Articolul 3 alineatul (1) și articolul 5 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii coroborate cu punctul 1 litera (e) din anexa la aceasta și cu articolul 7 din directiva menționată

trebuie interpretate în sensul că

o clauză a unui contract de furnizare a energiei electrice pe durată determinată și cu preț fix care permite furnizorului care l-a reziliat, înainte de scadența acestuia, pentru motivul neplății de către consumator, să aplice în mod automat o penalitate forfetară acestuia din urmă, independent de pierderea economică directă suferită efectiv de respectivul furnizor, poate prezenta un caracter abuziv. Această clauză îndeplinește cerințele de transparență prevăzute la articolul 5 din Directiva 93/13 dacă structura și amplasarea clauzei menționate în contract, precum și împrejurările care însoțesc încheierea prin mijloace electronice a

acestuia din urmă, inclusiv informațiile pe care profesionistul le-a furnizat consumatorului, sunt de natură să permită unui consumator mediu normal informat și suficient de atent și de avizat să ia cunoștință de conținutul și de funcționarea clauzei care îi impune plata unei penalități forfetare și să evalueze consecințele economice care decurg pentru el din aceasta.

Semnături